

VN/26656/2022
VN/26656/2022-UM-35

22.1.2024

Lausuntoyhteenveto: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta ja laiksi rikoslain 46 luvun muuttamisesta

Esitysluonnoksen tausta

Esityksessä ehdotetaan kansallista täydentävää sääntelyä, joka on tarpeen kaksikäyttötuotteiden vientiä, välitystä, teknistä apua, kauttakulkua ja siirtoa koskevan unionin valvontajärjestelmän perustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2021/821, jäljempänä ”vientivalvonta-asetus”, soveltamisen tueksi.

Esityksessä ehdotetaan säädettävän uusi laki kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta ja voimassa oleva laki kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta (562/1996) ehdotetaan kumottavan. Vientivalvonta-asetus korvasi aiemman kaksikäyttötuotteiden vientivalvontaa koskeneen EU-asetuksen vuodelta 2009. Aiempi EU-asetus oli voimassa neuvoston asetuksena, mutta Lissabonin sopimuksen myötä kaksikäyttötuotteiden vientivalvontaa koskevat asiat tulivat käsiteltäväksi tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Vientivalvonta-asetus on siten Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus. Vientivalvonta-asetuksessa jätetään kansallisten ratkaisujen varaan muun muassa viranomaisvastuiden järjestäminen, valvonnan toimenpiteet, seuraamuksista määrääminen sekä eräitä luvanvaraisuuteen ja ilmoitusvelvollisuuksiin liittyviä seikkoja.

Ehdotettuun lakiin sisältyisi säännökset muun muassa lupa- ja valvontaviranomaisista, kansallisista lupavaatimuksista ja ilmoitusvelvollisuuksista, lupamenettelyistä ja valvonnasta. Uutena asiana lakiin ehdotetaan sääntelyä kansallisesta valvontaluettelosta. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavan rikoslain 46 luvun sääntelyä. Lisäksi rikoslakiin sisältyisivät edellä mainitussa asetuksessa edellytetyt säännökset seuraamuksista.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan syksyllä 2024

Lausuntopyyntö ja lausunnonantajat

Ulkoministeriö pyysi 10.11.2023 lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi (lausuntopalvelu.fi: diaarinumero VN/26656/2022; Hankeikkunassa: UM008:00/2019. Suomenkielisen lausuntopyynnön lausuntoaika asiassa oli 10.11.2023 – 22.12.2023. Esitysluonnos oli saatavilla julkishallinnon lausuntopalvelussa (lausuntopalvelu.fi), jossa lausuntoja voivat antaa kaikki organisaatiot ja kansalaiset. Lausunnon saattoi toimittaa myös ulkoministeriön kirjaamoon. Lausuntoa pyydettiin 31 eri taholta. Lausuntoja annettiin yhteensä 27 kappaletta, joista kolmella (Maahanmuuttovirasto, Rajavartiolaitoksen esikunta, Sisäministeriön poliisiosasto) ei ollut lausuttavaa ehdotuksesta. 17 lausuntoa annettiin lausuntopalvelun kautta ja muut toimitettiin ulkoministeriöön.

Lausuntoa pyydettiin seuraavilta tahoilta: Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry, Amnesty, Elinkeinoelämän keskusliitto, Huoltovarmuuskeskus, Ihmisoikeusliitto, Kaupan liitto, Keskusrikospoliisi, liikenne- ja viestintäministeriö, Maahanmuuttovirasto, Oikeuskanslerinvirasto, oikeusministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, PIA ry, Poliisihallitus, puolustusministeriö, Pääesikunta, Rajavartiolaitos, Saferglobe, sisäministeriö, suojelupoliisi, Suomen pakote- ja vientivalvontayhdistys, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry, Suomen yrittäjät, Säteilyturvakeskus, Teknisen kaupan liitto, Teknologiateollisuus, Tulli, Tutkimuslaitosten yhteenliittymä Tulanet, työ- ja elinkeinoministeriö, valtiovarainministeriö ja Verohallinto.

Lausunnonantajien huomiot esityksestä

Yleistä

Lakiesityksen tavoitteita kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta ja rikoslain 46 luvun muuttamisesta pidetään pääosin kannatettavina ja oikeansuuntaisina. Vuoden 1996 laki oli tärkeää päivittää ja huomioida vuoden 2021 EU-asetuksen tuomat muutokset. Huomioita nousi esiin varsinkin koskien lakiehdotuksen sääntelytekniikkaa, tiedonvaihtoa koskevaa sääntelyä, aineettomiin kaksikäyttötuotteisiin liittyvää määrittelyprosessia ja uutta kansallista valvontalistaa.

Lakiehdotuksen sääntelytekniikkaan ja –tapaan toivotaan kiinnitettävän jatkovalmistelussa erityistä huomiota. Jotakin sääntelyä pidettiin myös turhana tai päällekkäisenä ja rikosoikeutta koskevaa sääntelyä tulee täsmentää. Esityksessä tulisi myös arvioida tarkemmin lain suhde muuhun lainsäädäntöön. Lausunnoissa korostui, että lainsäädännön tulee olla yksiselitteistä ja vailla avoimia tulkintoja. Lain ilmaisujen käytön ei pitäisi jättää tilaa epäselvyyksille, jotta varmistetaan selkeys sekä lain tulkinnassa, että sen soveltamisessa. Määritelmiä ehdotettiin tarkistettavaksi myöhempää jatkovalmistelua varten. Luonnoksessa esitetty tiedonvaihtoa koskeva sääntely on pääsääntöisesti kannatettavaa ja riittävää, mutta sääntelyyn toivottiin täsmennyksiä.

Viranomaistahojen lausunnoissa korostuu näkemys siitä, että lain päivitys ja kansallisen valvontaluettelon sisällyttäminen lain liitteeksi on tärkeää kansallisen turvallisuuden lähtökohtien turvaamiseksi. Kansallisen liikkumavaran merkitystä pidetään tärkeänä. Elinkeinoelämän ja akateemisen sektorin tahot suhtautuvat uuteen kansalliseen valvontaluetteloon varauksellisemmin. Haasteena nähdään markkinoiden mahdollinen pirstoutuminen, yritysten kilpailukyvyyn heikentyminen ja eriarvoinen kohtelu Euroopan unionin jäsenvalti-

oissa. Lisäksi kansallisen valvontaluettelon teknisten yksityiskohtien kielelliseen muotoiluun toivotaan tarkennuksia. Useat tahot ovat myös esittäneet yhteistyön lisäämistä valvontaluettelon laatimisen tueksi.

Yliopistot ja tutkimuslaitokset katsovat, että vientivalvonta-asetuksen vaatimukset lakiesityksen tarkennuksineen asettavat tutkimustoimijoille vaikeasti toteutettavan vaatimuksen tunnistaa aineeton tuote (tekninen apu, teknologia, ohjelmisto) vientirajoitusten alaiseksi kaksikäyttötuotteeksi asetuksen artiklan 4 mukaisesti. Tulkinnanvaraisuus kuormittaa tutkijoita ja yliopistojen palveluyksiköitä. Viranomaistahoilta toivotaan vahvempaa tukea ja vuoropuhelua. Tätä toivotaan myös koskien kansallisen turvallisuuden kysymyksiä, joilla saattaa olla vaikutuksia luvanvaraisuuteen ja lupaharkintaan.

Kansalaisjärjestöjen edustajat korostivat tarvetta lisätä kaksikäyttötuotteiden vientiä koskevien päätösten avoimuutta ja huomioida ihmisoikeuskysymykset päätöksissä. YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat periaatteet tulisi kirjata hallituksen esitykseen. Toiveena on, että Suomi osallistuisi näistä lähtökohdista aktiivisesti vientivalvonnan kehittämiseen sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

Yksityiskohtaiset kannanotot

Huoltovarmuuskeskus HVK

Huoltovarmuuskeskus pitää lakiuudistuksen tavoitetta kansallisen sääntelyn yhteensovittamiseksi vientivalvonta-asetuksen kanssa hyvin perusteltuna ja kannatettavana. Vientivalvonnan tavoite estää kaksikäyttötuotteiden joukkotuhooaseisiin liittyvä käyttö, epätoivottu sotilaallinen käyttö tai muuten Suomen ja laajemmin EU:n etujen ja tavoitteiden vastainen käyttö on kannatettavaa ja lisää osaltaan yhteiskunnan turvallisuutta ja vakautta. On tärkeää, että lupavaatimuksia ja kauttakulun kieltoa on mahdollista laajentaa kansallisesti varsinkin tilanteissa, joissa valvontaluettelon kuulumaton tuote on, tai on mahdollisesti tarkoitettu käyttöön, joka merkittävästi vaarantaa Suomen kansallista turvallisuutta. HVK pitää 7 §:ssä ehdotettua kansallista valvontaluetteloa tärkeänä. Se lisää osaltaan valvontaa ja kokonaisturvallisuutta. Sääntelyllä arvioidaan olevan vaikutuksia yritysten toimintaan, joten on keskeistä huolehtia, etteivät kustannukset nouse korkeiksi. Vientivalvontasääntelyn tavoite varmistaa ulkomaisten kaksikäyttötuotteiden saatavuus Suomessa ja suomalaisten yritysten pääsy kansainvälisille teknologiamarkkinoille tukee hyvin kansallisen huoltovarmuuden tavoitteita ja elinkeinoelämän tarpeita. Kansallisesti tärkeissä asioissa Suomen osalta tulee säilyttää riittävä kansallinen liikkumavara.

Keskusrikospoliisi

Keskusrikospoliisi katsoo yleisesti, että hallituksen esitys vientivalvonnasta on asianmukainen. Säännöstä tiedon luovuttamisesta viranomaisten välillä pidetään myös pääosin asianmukaisena, mutta Keskusrikospoliisi huomauttaa, että mikäli esityksen tarkoituksena on mahdollistaa Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskuksen tietojen hyödyntäminen, siitä tulisi säätää nimenomaisesti laissa. Muussa tapauksessa tietoja ei voida luovuttaa. Keskusrikospoliisi katsoo rikoslain 46 lukuun tehtäväksi ehdotettujen muutosten olevan asianmukaisia. Säännöstelyrikkoksen muutos hieman laajentaa rangaistavuutta ja ilmoituksen laiminlyöntirikos on lähinnä tekninen muutos.

Oikeusministeriö

Oikeusministeriö toteaa, että lakiehdotukseen sisältyy useita merkittäviä ongelmia ja kysymyksiä, joita on syytä arvioida jatkovalmistelussa. Lisäksi lakiehdotuksen sääntelytekniikkaan ja -tapaan on syytä kiinnittää erityistä huomiota. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota lakiesityksessä käytettyihin ilmaisuihin ja sanamuotoihin, joita on syytä tarkentaa. Rikosoikeutta koskevat säännökset edellyttävät jatkovalmistelua.

Erityisinä huomioina todetaan, että lakiesityksestä puuttuu kokonaan luvan peruuttamista koskeva sääntely ja 15 §:ssä todetaan muun ohella, ettei tietojen luovuttaminen saa olla vastoin kansallista etua. Perusteluissa tulisi täsmentää, mitä mainitulla kansallisen edun vastaisuudella tarkoitetaan.

Sääntelyteknisenä huomiona todetaan, että lakiehdotuksessa on käytetty useissa säännöksissä ilmausta, jonka mukaan viranomainen ”voi antaa” tai ”voi myöntää” esimerkiksi luvan tai päätöksen. Tällainen sääntelytapa ei ole suositeltava, ja vaikuttaisi jättävän viranomaiselle perusteettomasti harkintavaltaa sen suhteen, antaako viranomaislainkaan päätöstä, vaikka luvan hakija on tehnyt hakemuksen. Myös viittaustekniikkaan tulee kiinnittää huomiota. Esityksessä tulisi myös arvioida tarkemmin lain suhde muuhun lainsäädäntöön ja selventää ulkoministeriön toimivaltaa.

Oikeusministeriö toteaa, että vientivalvontaneuvottelukunnan tehtävät jäävät esityksessä melko täsmentymättömiksi, eikä niitä ole arvioitu esityksen säätämisyjärjestysperusteissa suhteessa perustuslain 119 §:n kanssa. Vientivalvontaneuvottelukunnan uutta tehtävää olisi aiheellista arvioida siltä kannalta, sisältääkö tehtävä julkisen vallan käyttöä vai ei.

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan ehdotettu rikosoikeutta koskeva sääntely ei täytä laillisuusperiaatteen edellyttämää täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta eikä rikosoikeudellisen rangaistuksen oikeasuhtaisuuden edellytystä. Samalla kiinnitetään huomiota tarpeetomiin pykäliin, joista on säädetty muussa lainsäädännössä.

Oikeuskanslerinvirasto

Oikeuskanslerinvirasto katsoo, että sääntelytekniikkaa tulee vielä tarkistaa. Ehdotetun 3 §:n sääntelyä tulisi täsmentää ja selkeyttää, koska kyseessä ei ole kattavasti toissijaisesti laiksi tarkoitettu yleislaki, vaan kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnassa toissijaisesti noudatettava laki. Ehdotetussa muodossaan se voi aiheuttaa soveltamisongelmia esimerkiksi sen suhteen, mikä on lakiehdotuksen 14 ja 15 §:n suhde viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin.

Lakiesityksestä puuttuu myös luvan peruuttamista koskeva sääntely ja ehdotettu 6 § rajoittaa perustuslain 18 §:ssä turvattua elinkeinovapautta ja sen vuoksi on täytettävä perusoikeuksien rajoittamiselle asetetut täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden kriteerit. Huomiota kiinnitetään myös tarpeettomaan sääntelyyn esim. 13 § ei ole tarpeen yleishallinto-oikeudellisen käytännön perusteella ja 18 §:n tarpeellisuutta tulisi vielä arvioida uudelleen hallintolain säännökset huomioon ottaen. Sääntely ei tällaisenaan aivan täytä rikosoikeudelliselta sääntelyltä vaadittavan täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimusta ja sitä tulee täsmentää.

Puolustusministeriö ja Pääesikunta

Puolustusministeriö pitää kansallisen turvallisuuden kannalta perusteltuna ja hyvänä, että esitys sisältää kansallisen valvontaluettelon. Kaksikäyttötuotteiden määrittelyssä tulee myös huomioida ja tunnistaa rajapinnat puolustustarvikkeisiin ja löytää selkeä yhteistyöprosessi puolustusministeriön hallinnonalan ja ulkoministeriön vientivalvontayksikön välillä. Puolustusministeriö ehdottaa, että vientivalvontaneuvottelukuntaan olisi tarkoituksenmukaista lisätä Puolustusvoimien edustaja, jotta kaksikäyttötuotteiden vientiin liittyvät mahdolliset kansalliseen turvallisuuteen liittyvät intressit tulisivat näin varmistettua, ja se tukisi yhteistyötä tuotteiden määrittelykysymyksissä. Pääesikunta pitää esitysluonnoksessa esitettyjä muutoksia kannatettavina.

Suojelupoliisi

Suojelupoliisin näkemyksen mukaan esitys on kaiken kaikkiaan kannatettava ja hyvin valmisteltu. Suojelupoliisin kansallisen turvallisuuden suojaamista koskevan tehtävän kannalta tärkeintä kaksikäyttötuotteiden vientivalvontaa koskien on viranomaisten välisen tiedonkulun vahvistaminen. Suojelupoliisilla on oltava riittävät tiedot kaksikäyttötuotteiden vientivalvonta-lupahakemuksista ja niiden sisällöstä ja voitava toimittaa päätöksenteon kannalta oleelliset tiedot lupaharkintaa varten. Esityksen 14 §:n tiedonvaihtoa koskeva sääntely on kannatettavaa ja riittävää. Suojelupoliisin näkemyksen mukaan perustelut valitulle ratkaisulle koskien kansallista valvontaluetteloä vaikuttavat kiistämättömiltä. Samalla todetaan, että kansallista valvontaluetteloä olisi voitava päivittää tarvittaessa pikaisella aikataululla, mikäli siihen on teknologisen kehityksen myötä tarvetta.

Säteilyturvakeskus STUK

Säteilyturvakeskus pitää ehdotusta kokonaisuudessaan kattavana ja lisäävän edellytyksiä huolehtia ydinmateriaalivalvontaan liittyvistä kansainvälisistä sopimusvelvoitteista. Huomioina STUK esittää, että lain 3 §:ssä säädettäisiin lain suhteesta muuhun lainsäädäntöön. Mainittujen säädösten lisäksi tässä tulisi viitata myös ydinenergialakiin, jossa säädetään ydinalantuotteiden viennin, siirron, välityksen ja kauttakuljetuksen valvonnasta ja valvontamenettelystä. Lain 9 §:ssä raportointivelvoitteita voi olla myös muille viranomaisille ja raportointivelvoitteet voitaisiin huomioida lain 10 §:n mukaisessa lupaharkinnassa kirjauksena lupaehtoihin. STUK myös katsoo, että lain 14 §:ssä on syytä harkita, tulisiko lakiin kirjata mahdollisuus pyytää toiselta viranomaiselta lausunto lupahakemuksesta vastaavaan tapaan kuin ehdotetun lain 18 §:ssä on nyt esitetty lausunnon pyytämisestä ulkopuoliselta asiantuntijalta. Lain 23 §:n viittaukset tulee myös tarkistaa.

Tulli

Tulli tukee ja kannattaa hallituksen esityksen luonnosta. Lausuntohuomiot kohdistuvat Tullin työmäärän lisääntymiseen, ulkopuolisen asiantuntijan käyttöön, tietojensaantioikeuteen, ja aineettomien tuotteiden vientirikosten estämiseen.

Tulli ehdottaa, että laajentuvat tehtävät tulisi huomioida lisäresurssointina (2 htv), jotta myös aineettomien kaksikäyttötuotteiden viennin ja muun niihin kohdistuvan valvonnan-

alaisen toiminnan valvontaa pystytään toteuttamaan säännöksen edellyttämällä ja tarkoitettamalla tavalla. Lisäksi huomio kiinnittyy lakiesityksen 18 §:n kohtaan ”ulkopuolisen asiantuntijan käytöstä”: tullilain 9 §:n käyttö on rajattu eikä vastanne lakiesityksessä ulkoministeriölle ehdotettuja oikeuksia. Tästä syystä 18 §:n tulisi lisätä, että myös Tullilla olisi samat oikeudet kuin ulkoministeriöllä. Jatkovalmistelussa tulisi myös miettiä, voisiko 14 §:ssä säädetty tietojen luovuttaminen olla pakollista, eikä harkinnanvaraista. Aineettomien tuotteiden vientirikosten estämiseksi tulisi tulevaisuudessa miettiä mahdollisuutta pyytää ajantasaisempaa signaalitiedustelutietoa rikostorjuntatyön tueksi. Muuten rikosten todentaminen ja tutkinta rajoittuvat pääosittain rikoksen jälkeiseen ajankohtaan.

Työ- ja elinkeinoministeriö

Työ- ja elinkeinoministeriö kannattaa säädösehdotusta ml. kansallisen valvontalistan sisällyttämistä. Uudella lailla selkiytetään lain rakennetta ja otetaan huomioon nopeasti muuttuva turvallisuusympäristö kaksikäyttötuoiteiden vientivalvonnassa ja kansainvälisessä vientivalvontaa koskevassa yhteistyössä myös kansallinen kokonaisturvallisuus huomioiden. Työ- ja elinkeinoministeriö painottaa johdonmukaisen sääntelyn ja käytänteiden tärkeyttä tehtäessä eri viranomaisten toimesta lupaviranomais- ja valvontatoimia, ja esittää ulkoministeriön arvioitavaksi tulisiko ehdotuksen 10 §:n 2 momentin säännöstä vielä täydentää ehtojen noudattamisen valvonnan toteuttamisen osalta ja tulisiko valvontatoimivaltuuksista säätää lain tasolla. Työ- ja elinkeinoministeriö myös katsoo, että ehdotetun 14 §:n mukainen viranomaisten tietojen luovutusta koskeva säännös on tärkeää muotoilla siten, että tietoja luovuttavalla viranomaisella ei ole ehdotonta tietojen luovutusvelvollisuutta, vaan tietojen luovuttaminen jäisi selkeästi viranomaisen tapauskohtaiseen harkintaan. Lausunnossa esitetään arvioitavaksi tulisiko kansallisen valvontaluettelon vaikutus työ- ja elinkeinoministeriön toteuttamaan ulkomaalaisten yritysostojen seurantaan huomioida.

Valtiovarainministeriö

Valtiovarainministeriö pitää esitystä myönteisenä ja toteaa, että useat Tullin toimivaltuuksia ja toimintaedellytyksiä koskevat säännökset on saatu Tullin keskeisiä tehtäviä ja tarpeita hyvin vastaaviksi jo valmistelun aikana. Ministeriö kiinnittää lausunnossa erityistä huomiota aineettomia kaksikäyttötouotteita ja palveluita koskeviin osioihin ja Tullin resursseihin. Toimeenpanon alkuvaiheen jälkeen esityksellä on vaikutusta myös esim. tarkastuksiin ja vuosittaisen tarkastussuunnitelman laatimiseen. Tehtävän laajeneminen vaatii Tullilta uudenlaista osaamista ja Tullin on kehitettävä uusia toimintatapoja aineettomien kaksikäyttötuoiteiden valvontaan. Valvonnan aiheuttama lisätyömäärä tulisi pyrkiä hoitamaan Tullin nykyisten määrärahojen puitteissa. Aineettomien kaksikäyttötuoiteiden tehokkaan valvonnan kannalta muiden viranomaisten tietojen luovutus Tullille tulisi säätää laissa velvoittavammaksi.

Verohallinto

Verohallinto kannattaa esitystä ja kiinnittää erityistä huomiota esityksen tiedonluovuttamissääntelyyn. Tiedonsaannin kohdentamisen osalta tulee ottaa huomioon, että Verohallinto voi velvoittaa yrityksiä antamaan tietoja vain verotuksellisia tarpeita varten. Verohallinnolla on yritysten liiketoimintaa koskevia tietoja, mutta tämä tarkoittaa pääasiassa niitä

tietoja, jotka annetaan Verohallinnolle veroilmoituksella. Verohallinto myös ehdottaa, että esitetyn 14 §:n käsitteen ”veroviranomaiset” sijasta käytettäisiin käsitettä ”Verohallinto”.

Teknolohiateollisuus ry:n, Puolustus- ja Ilmailuteollisuus PIA ry:n ja Kyberalan yhteislausunto

Yhteislausunto tunnistaa lakiuudistuksen tarpeellisuuden. Päähuomio keskittyy ns. catch-all -sääntelyyn, kansalliseen valvontaluetteloon sekä salassa pidettävien tietojen luovuttamiseen ulkomaan viranomaiselle ja kansainväliselle toimielimelle.

Esityksen 6 § 4. momentissa ehdotetaan uutta säännöstä, jonka mukaan ulkoministeriö voi määrätä unionin valvontaluetteloon sisällyttämättömän kaksikäyttötuotteen viennin luvanvaraiseksi, jos tuote on tai on mahdollisesti tarkoitettu kokonaan tai osittain käyttöön, joka merkittävästi vaarantaa Suomen kansallista turvallisuutta. Lausunto katsoo, että kansallisen toimivallan käytön ja säädöksen tulee olla selkeä yrityksille, velvollisuudet ja vastuut on tiedettävä tarkasti. Kyseinen pykälä voi olla yrityksille haastava tulkittava ja säännöskohtaisissa perusteluissa tulisi käsitellä mitä ”merkittävä vaarantuminen” tarkoittaa ja kansallisen turvallisuuden määritelmää tulee selkeyttää. Säännöskohtaisissa perusteluissa tulisi myös selkeyttää käsitevalinta määritelmään ja sen suhde vientivalvontasetuksen artiklan 9 yleisen turvallisuuden määritelmään. Ulkoministeriötä kannustetaan lisäämään yhteistyötään kaksikäyttötuotteiden viejien kanssa mm. koskien kansallisen turvallisuuden kysymyksiä, jotka liittyvät viranomaisen tapauskohtaiseen harkintaan. Tämä helpottaisi myös catch-all -tulkintaa yrityksissä.

Lausunnossa kansallinen valvontaluettelo nähdään elinkeinoelämän kannalta haasteellisena. Huolena on Euroopan markkinoiden pirstoutuminen ja yritysten tasapuolisen kohtelun järkkäminen. Suomi ei saa asettaa omaa teollisuuttaan kilpailijamaita huonompaan asemaan vientilupapolitiikassaan. EU:n suositusta kriittisten teknologioiden vaikutuksesta Unionin taloudelliseen turvallisuuteen ei myöskään ole huomioitu kansallisen luettelon perusteluiden osalta selkeästi.

Lausunto huomioi, että jäsenvaltioiden kansalliset valvontaluettelot tulisi olla saatavilla yhdestä lähteestä ja, että kansalliselle valvontaluettelolle tulisi asettaa määräaikaistarkastusvelvoite kahden vuoden välein. Elinkeinoelämän toimijoilla tulisi myös olla mahdollisuus vaikuttaa kansallisen valvontaluettelon valmisteluun. Lausunnossa esitetään myös huoli yrityssalaisuuksien vuotamisesta ja ehdotetaan että 15 §:n perusteluihin lisättäisiin kaupalliset edut ja yrityssalaisuudet osaksi kansallista etua.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Elinkeinoelämän keskusliitto pitää lakiuudistusta tarpeellisena EU-asetuksen soveltamisen tueksi ja ristiriitaisen sääntelyn poistamiseksi. EK toteaa, että heidän lausuntonsa tukee Teknolohiateollisuus ry:n, Puolustus- ja ilmailuteollisuus PIA ry:n ja Kyberalan ry:n antamaa lausuntoa ja esittää omassa lausunnossaan samat huomiot koskien kohtia 6§, 7§, 14§ ja 15§.

Aalto-yliopisto

Aalto-yliopiston lausunto keskittyy kansalliseen valvontaluetteloon ja sen vaikutuksiin yliopistoille ja tutkimukseen. Lausunnossa esitetään huoli esityksen heikentävistä vaikutuksista suomalaisten yliopistojen toimintaedellytyksiin, erityisesti kansallisen valvontaluettelon mahdollisista haittavaikutuksista suomalaisten yliopistojen tutkimustyöhön verrattuna niiden maiden yliopistoihin, joissa ei ole voimassa vastaavanlaista kansallista valvontaluetteloita. Aalto yliopisto huomioi, että EU:n vientivalvonta-asetuksen yleisen teknologiahuomautuksen mukaan valvonta ei koske tieteellistä perustutkimusta, kuitenkin tieteellisen perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen raja on häilyvä nopeasti kehittyvillä aloilla, kuten nyt valvonnanalaiseksi esitetyissä kvanttietokoneissa. Lisäksi tutkimuksen tulosten luokittelu mahdollisiksi kaksikäyttötuotteiksi on haastavaa ja tulkinnanvaraista, joka kuormittaa tutkijoita ja yliopiston palveluyksiköitä. Kansallista valvontaluetteloita koskevilla perusteluilla tulisi mainita, että sillä ei haluta heikentää suomalaisten yliopistojen toimintaedellytyksiä. Aalto-yliopisto myös toteaa, että ulkoministeriö voi tarvittaessa konsultoida yliopiston asiantuntijoita ehdotetun valvontaluettelon yksityiskohtien osalta.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry

Arene ry katsoo, että EU:n vientivalvonta-asetusta on erityisen vaikeaa soveltaa aineettomien kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnan osalta, vaikka lakiesitys selkeyttää sääntelyä jossain määrin. EU-asetus asettaa tutkimustoimijoille vaikeuksia tunnistaa aineeton tuote (tekninen apu, teknologia, ohjelmisto) vientirajoitusten alaiseksi kaksikäyttötuotteeksi asetuksen artiklan 4 mukaisesti. Lausunnossa ehdotetaan, että lainsäädäntöä selkeytetään kaksikäyttötuotteiden tunnistamisen osalta ja että tutkimusorganisaatioille annetaan selkeät ohjeistukset ja tuki tuotteiden tunnistamista ja siihen liittyviä prosesseja varten.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry

UNIFI ry huomioi, että EU:n vientivalvonta-asetuksen vaatimus esityksessä olevine tarkennuksineen voi asettaa yliopistoille vaikeuksia tunnistaa kaksikäyttötuotteita. Tulkinnan vastuuttaminen yliopistoille voi aiheuttaa hankalia tilanteita, jotka eivät palvele esityksen tarkoitusta. UNIFI haluaa muistuttaa, että lainsäädännön on oltava selkeää, jotta yliopistot voivat tulkita ja soveltaa sitä tarkoituksenmukaisella tavalla. Riittävä ohjeistus ja tuki on oltava saatavilla tuotteiden tunnistamiseen ja siihen liittyviin prosesseihin.

Helsingin yliopisto

Helsingin yliopiston näkemyksen mukaan uusi vientivalvontalaki on erittäin tarpeellinen ja sen tavoitteet ovat kannatettavia. Sääntely koskien kaksikäyttötuotteita koskevaa ennakotietoa ja valvonnanalaisuutta on myönteistä. Lausunnossa ehdotetaan, että vientivalvontaneuvottelukunnan kokoonpanossa olisi hyvä huomioida tutkimusorganisaatioiden edustus, koska vientivalvonta ja kaksikäyttötuotteet koskevat enenevässä määrin myös akateemista tutkimusmaailmaa. Helsingin yliopisto huomauttaa, että veloitetta ilmoittaa kaupallisissa asiakirjoissa tuotteen viennin luvanvaraisuudesta rekistereiden ja luetteloiden ylläpitämisestä ei pitäisi sisällyttää säännöstelyrikkoksen soveltamisalaan. Lausunnossa arvioidaan, että nykyinen sääntely on riittävä ja että suomalaisessa oikeusjärjestelmässä sopimusehtojen puutteellisuuden kriminalisointi olisi poikkeuksellista.

Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy

VTT tukee yleisesti vientivalvonnan toimenpiteitä kansallisen turvallisuuden ja kilpailukyvyn sekä ihmisoikeuksien toteutumisen varmistamiseksi. Keskus esittää kuitenkin huolensa suomalaisten toimijoiden ja yritysten kilpailullisen aseman heikkenemisestä suhteessa muihin EU-maihin ja suhtautuu varauksellisesti luonnoksessa esitettyyn kansalliseen valvontaluetteloon. VTT ehdottaa, että valvontaluettelon laajuutta kvanttiteknologian ja puolijohteiden osalta tulisi vielä tarkastella ja arvioida huolellisesti yhdessä teollisuuden kanssa. Suomi on riippuvainen muista toimijoista Euroopassa, mutta myös Euroopan ulkopuolisista kumppaneista. VTT kiinnittää huomioita myös kansallisen valvontaluettelon teknisten yksityiskohtien kielelliseen muotoiluun, johon toivotaan tarkennuksia. Viejien ilmoitus- ja raportointimenettelyt sekä niiden sisältö tulisi määritellä ennen lain voimaantuloa ja sopia siirtymäkaudesta meneillä oleville projekteille, jotka liittyvät kansallisen valvontalistan tuotteisiin. Koontilupia koskevia määritelmiä tulee myös tarkentaa, samoin kansallisen yleisluvan käyttöä.

Bluefors Oy

Bluefors Oy:n näkemyksenä on, että olennaisen tärkeää on löytää tasapaino Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisten etujen varmistamisen ja turvaamisen, ja teknologiainnovaation ja yhteistyön edistämisen välillä. Määritelmien ja niiden mahdollisten seurausten huolellinen tarkastelu on ratkaisevan tärkeää tämän tasapainon saavuttamiseksi. Lausunnossa tarkastellaan yksityiskohtaisesti niitä valvontakohtia, jotka liittyvät Blueforsin valmistamaan tuotantoon. Yleisinä huomioina todetaan, että määritelmiä tulisi edelleen tarkentaa ja loppukäytön merkitystä lupaprosessissa tulisi huomioida perusteellisemmin. Tarkempi rajaaminen tukee innovaation toteutumista ja suomalaisen huipputeknologian aseman vahvistamista kansainvälisesti ja useilla eri tutkimusaloilla.

Bluefors suhtautuu erittäin varauksellisesti siihen, että toteutuessaan ehdotettu laki voi johtaa valmistajien epätasa-arvoiseen kohteluun eri EU-maissa. Vaikka lakiehdotuksen ja kansallisen valvontaluettelon kaltaiset aloitteet ovat Blueforsin näkemyksestä myönteisiä askelia kohti tasapuolista kohtelua koko teollisuudenalalla ja teknologiasektorilla, sen rajat ylittäviä vaikutuksia olisi uudelleen harkittava huolellisesti. Myös muihin kuin kvanttiteknologia-aloihin, kuten perustutkimukseen ja lääketieteen aloihin, kohdistuviin vaikutukset tulisi määrittää ja sisällyttää lainsäädäntöön ehdotettua selkeämmin. Lisäksi Bluefors on huolissaan päätöksentekoon mahdollisesti aiheutuvasta hallinnollisesta taakasta, joka vaikuttaa sekä yrityksiin että viranomaisiin.

ABB Oy Finland

ABB Oy huomioi, että kansallisessa vientivalvontaluettelossa tulisi määritellä tiettyjen vientilupien voimassaoloaika. Lausunnossa todetaan myös, että kansallisen yleisluvan kohdalla on epäselvää, keneltä yritys hakee vientilupaa. ABB Oy huomauttaa, että yhdenmukaisen kilpailun turvaamiseksi EU-maiden välillä, tulisi ulkoministeriön vastuu kansallisesta vientiluvasta määritellä tarkemmin.

IQM Quantum Computers

IQM Quantum Computersin näkökulmasta hallituksen esitys laiksi kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta vaatii tarkennuksia. Kvanttialan kannalta sääntely olisi ennen aikaista ja vahingollista suomalaiselle teollisuudelle. Lausunnossa esitetään huoli lakiesityksessä ehdotetuista rajoituksista, jotka voivat vaikeuttaa IQM:n ja muiden alan toimijoiden alkuvaiheessa olevaa teknologiakehitystä ja liiketoimintaa. Suomen tulisi varmistaa, että kansallinen laki ei olisi este suomalaisten kärkiyritysten menestykselle globaaleilla markkinoilla. Lausunnossa painotetaan yritysten, akatemian ja lainsäätäjien välistä yhteistyötä. IQM ehdottaa, että lisäykset kvanttiteknologian osalta jätetään pois ehdotuksesta ja tehtäisiin yhdessä kansainvälisten sopimusten kanssa. IQM esittää myös valvontakohtia koskevia yksityiskohtaisia huomioita.

Fortum

Fortum katsoo, että mahdollisuuksien mukaan olisi pidettävä kiinni EU:n lainsäädännön vaatimuksista ja pyrittävä olemaan lisäämättä niitä tai tiukentamatta niitä kansallisessa lainsäädännössä. Lakitekstin muokkaaminen siten, että siinä tunnustetaan (EU) 2021/821 vaatimukset ja niihin viittaaminen katsotaan myönteisenä. Lausunnossa esitetään huoli mahdollisten uusien toimintatapojen kuormittavuudesta ja toivotaan, etteivät uudet käytännöt muodostuisi kohtuuttomiksi.

Amnesty International Suomen osasto

Amnesty katsoo, että Suomen tulee sitoutua vahvaan kaksikäyttötuotteiden vientiä koskevan asetuksen toimeenpanoon ja sitouduttava vahvasti ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja edistämiseen. Oleellisessa osassa on ihmisoikeusvaikutusten huolellinen arviointi ja Amnesty peräänkuuluttaa Suomelta kunnianhimoa ja korkeampaa suojelun tasoa kuin asetus edellyttää. Amnesty kehottaa ulkoministeriötä ottamaan huomioon EU-asetusta toimeenpanelevassa kansallisessa lainsäädännössä YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat periaatteet, ihmisoikeuspuolustajat ja heihin kohdistuvat ihmisoikeusloukkaukset, Eurooppa-oikeudellisen lainsäädännön ja oikeuskäytännön, avoimesti saatavilla olevat tiedot vientiluvista sekä huomioimaan ihmisoikeudet määriteltäessä verkkovalvontateknologiaan kuuluvia tuotteita. Lupahakemukset ja -päätökset tulisi julkaista kuukausittain.

Lakiesityksen ihmisoikeusvaikutusten arviointia tulisi vahvistaa ja konkretisoida. Kaksikäyttötuotteiden vientiä koskevat päätökset tulisi asettaa julkisesti saataville ja hallituksen esityksen perusteluihin tulisi kirjata, että vientilupia ei myönnetä maihin, joissa on merkittävä ihmisoikeusloukkausten vaara. YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat periaatteet tulisi kirjata esityksen lukuun 4.2.3. Ihmisoikeusnäkökulmien tunnistaminen on tärkeää myös vientivalvontaa edistävän vientivalvontaneuvottelukunnan työskentelyssä. Amnesty esittää verkkovalvontatuotteiden käsitteen laajentamista kansallisen ja EU-valvontalistan osalta ja mm. lisäämään luonnollisten henkilöiden biometriseen tunnistamiseen turvallisuustarkoitusta varten suunnitellut järjestelmät.

Safer Globe

Safer Globe kannattaa hallituksen esitystä ja kaksikäyttötuotteiden valvonnan kehittämistä lainsäädännössä. Lausunnossa nousi esiin huoli siitä, että kaksikäyttötuotelupien nykyinen tilastointi ei mahdollista yleiskuvan luomista kaksikäyttötuotteiden viennistä.

Lausunnossa ehdotetaan nykyisten valvontamekanismien kehittämistä siten, että ne vastaavat paremmin haasteeseen, jota teknologinen kehitys tuo asevalvontaan. Safer Globe toivoo, että Suomi sekä itse kehittää uudenlaisia valvontatapoja ja innovaatiota asevalvon-
nassa, että tukee kansainvälistä valvonnan kehittämistä, jotta tulevaisuudessakin voidaan tehokkaasti valvoa kaksikäyttötuotteiden vientiä. Lausunnossa esitetään huoli vientival-
vonnan tarvittavan resursoinnin ja ymmärryksen turvaamisesta kaksikäyttötekniikan kehittyessä ja viennin oletettavasti monimuotoistuessa ja kasvaessa.

Maahanmuuttovirasto

Ei lausuttavaa

Rajavartiolaitoksen esikunta

Ei lausuttavaa

Sisäministeriön poliisiosasto

Ei lausuttavaa